

УДК 330.322
UDC 330.322

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Козак Л.С., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

Цветков Д.В., Національний транспортний університет, Київ, Україна

FOREIGN INVESTMENTS IN THE ECONOMY OF UKRAINE

Kozak L.S., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine

Tsvietkov D.V., National Transport University, Kyiv, Ukraine

ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

Козак Л.С., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Цветков Д.В., Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми. Іноземні інвестиції сьогодні особливо необхідні у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану, зняти соціальне напруження в суспільстві.

Іноземні інвестиції є об'єктивною необхідністю, обумовленою системою участі економіки країни в міжнародному поділі праці і переливом капіталу в галузі, які вільні для підприємництва. Необхідно активно залучати іноземні інвестиції, створюючи сприятливий інвестиційний клімат. В той же час існують і інші погляди про небажаність широкого доступу іноземного капіталу в українську економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми інвестування економіки завжди знаходилося у центрі уваги економічної думки. Це обумовлено тим, що інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. Дослідженню іноземних інвестицій та їх впливу на економічний розвиток держави присвячені праці багатьох науковців, зокрема: Л.М. Борщ, А.П. Гайдуцький, Б.В. Губський, Л.Л. Антонюк, А.Ф. Бойко, В.М. Гриньова та ін. Але не зважаючи на це, проблема залучення, розвитку та впливу іноземних інвестицій на функціонування вітчизняних підприємств залишається не достатньо вивченою.

Постановка завдання. Проаналізувати надходження прямих іноземних інвестицій в національну економіку, виявити тенденції в їх динаміці та виокремити основні напрямки впливу іноземних інвестицій на економіку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що ефективне реформування економіки будь-якої країни, її структурне перетворення з якісним оновленням товаровиробництва, ринкової та соціальної інфраструктури немислимі без відповідних капіталовкладень, тобто без належного інвестування.

Забезпечення доступу до української економіки, її інтеграція у світові процеси і структури вимагатимуть тривалого часу і повинні здійснюватись поетапно, в міру визрівання відповідних внутрішніх та зовнішніх передумов. Ефективність інвестиційної діяльності характеризується системою показників і може бути оцінена з точки зору інвестора і суспільства. Інвестора цікавить, насамперед, економічна ефективність; суспільство зацікавлене як в економічній ефективності проекту, так і в соціальній.

Іноземні інвестиції мають ряд безпосередніх переваг перед іноземними кредитами: цільовий характер інвестицій, зацікавленість інвестора в підвищенні ефективності господарювання (переважно економічної), зацікавленість у нарощуванні виробництва, а також у поверненні коштів. Усе це дає змогу говорити про вищу економічну і соціальну ефективність, корисність для України іноземних інвестицій у порівнянні з іноземними кредитами. Найважливіше те, що прямі іноземні інвестиції

можуть бути джерелом не лише такого необхідного капіталу, але також нової технології, навиків менеджменту і системи маркетингу. Ці ресурси, в свою чергу, стимулюють конкуренцію, новації, акумуляцію капіталу і завдяки цьому створюють робочі місця та економічне зростання.

Виділяють наступні позитивні ефекти від залучення іноземних інвестицій:

- модернізація – залучення за допомогою іноземних інвестицій світових моделей виробничих технологій і організації праці, які в результаті можуть бути використані на вітчизняних підприємствах;

- збільшення обсягів виробництва – ключовий фактор в умовах існуючої економічної кризи;
- позитивний вплив на платіжний баланс;
- підвищення рівня ринкової конкуренції.

Зазвичай одним із позитивних наслідків здійснення іноземних інвестицій називають збільшення зайнятості. Але, насправді, важко точно визначити ефект впливу інвестицій на зайнятість. Наприклад, завдяки будівництву нових фабрик підприємствами з іноземними інвестиціями створюються нові робочі місця, але модернізація існуючих підприємств зазвичай приводить до звільнення працюючих. Уряди країн з перехідною економікою прагнуть залучити інвесторів до створення нових робочих місць, але їх дії не привели поки що до стабільних позитивних наслідків. Характерною рисою іноземного інвестування є вкладення коштів головним чином у вже існуючі виробничі потужності, а не створення нових, що знаходиться в руслі сформульованих світових тенденцій.

Зростання обсягів виробництва за рахунок залучення прямих іноземних інвестицій набуває особливого значення в умовах економічної кризи. Інвестиційна діяльність викликає ефект мультиплікатора відносно економічного росту. Слід відмітити специфіку дії цього механізму. В даному випадку обладнання імпортується, але виробництво в результаті потребує значного збільшення випуску продукції місцевими постачальниками, що стимулює зростання в інших галузях промисловості. Це викликає специфічний ефект мультиплікатора модернізації: вищі вимоги підприємств з іноземними інвестиціями примушують постачальників приділяти більше уваги підвищенню якості продукції, жорсткому виконанню графіків поставок і прискоренню технологічного прогресу.

В результаті залучення прямих іноземних інвестицій відбувається покращання платіжного балансу шляхом збільшення експорту, економії імпорту та заміщення імпорту.

Частина продукції підприємств з іноземними інвестиціями направляється на експорт. Таким підприємствам легше, ніж іншим місцевим виробництвам, розширити експорт, їх продукція наближається по якості до товарів, що виробляються в розвинутих країнах, важливу роль відіграють упаковка, дизайн і відповідність світовим стандартам. Іншими перевагами є зв'язки інвестора, доступ до дилерської і сервісної сітки, що важливо для експорту споживчих товарів.

Іноземні інвестиції створюють додаткову ринкову конкуренцію. В Україні існує дуже високий рівень концентрації виробництва в багатьох галузях. В цих умовах підприємства з іноземними інвестиціями можуть активізувати конкуренцію, використовуючи деякі свої переваги (вищу продуктивність праці, кращий маркетинг). Підвищення конкуренції є одним із факторів, що сприяє зменшенню загального рівня виробничих затрат на ринках окремих видів продукції. Поява підприємства з іноземними інвестиціями потребує від інших місцевих фірм здійснення технологічних і організаційних нововведень.

Отже, привабливість прямих іноземних інвестицій зумовлена наступним:

- імпорт прямих інвестицій веде до збільшення виробничих потужностей та ресурсів;
- сприяє поширенню передової технології і управлінського досвіду, підвищенню кваліфікації трудових ресурсів;
- з'являються не тільки нові матеріальні та фінансові ресурси, а й мобілізуються і більш продуктивно використовуються вже наявні ресурси;
- прямі інвестиції сприяють розвитку національної науково-дослідної бази;
- стимулюється конкуренція і пов'язані з нею позитивні явища (підрип позицій місцевої монополії, зниження цін та підвищення якості продукції, що заміщає як імпорт, так і застарілі виробни місцевого виробництва);
- підвищують попит та ціни на національні (місцеві) фактори виробництва;

- збільшуються надходження у вигляді податків на діяльність міжнародних спільних підприємств;

- в умовах слабкого контролю за використанням державних позик інвестиційний ризик переноситься на іноземних інвесторів, які самостійно вирішують проблему самоокупності.

В Україні практично з роками склалася система нормативно-правової бази, яка регулює діяльність іноземних інвесторів та механізм залучення іноземних інвестицій, що складається з: Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про режим іноземного інвестування», Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні», Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України «Про інститути спільного інвестування», Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора» та інші.

В свою чергу безпосередньо спостереження за надходженням в Україну прями іноземних інвестицій здійснюються Національним банком України, а також Державною службою статистики України. Задля проведення аналізу надходжень прямих іноземних інвестицій в національну економіку звернемося до статистичних даних, сформованих Державною службою статистики України (табл. 1–3).

Найбільший приток прямих іноземних інвестицій у період 2014-2016 роки спостерігається у 2014 році (45,9 млрд. дол.), в наступний період спостерігається тенденція до зменшення обсягів залучених іноземних інвестицій до 42,9 млрд. дол., що є негативною тенденцією, яка могла призвести до критичного зменшення кількості валютних резервів і загальної стагнації економіки України, проте в 2016 році станом на 01.07 ми спостерігаємо тенденцію до збільшення ПІІ до 44,8 млрд. дол., причиною цього є більш тісна співпраця з ЄС, боротьба з корупцією та покращення законодавчої бази. Проте головними причинами такої нестабільності є напружена ситуація на Сході України та відсутність необхідних економіко-правових реформ.

Таблиця 1 – Прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в економіці України за 2014 рік

Країни	Обсяги прямих інвестицій на 31.12.2014 (млрд. дол. США)	У % до підсумку
Всього з країн ЄС	35,6	100
Кіпр	13,7	38,5
Німеччина	5,7	16
Нідерланди	5,1	14,3
Австрія	2,5	7
Велика Британія	2,1	5,9
Франція	1,6	4,5
Італія	1,0	3,7
Польща	0,8	2,3
Угорщина	0,6	1,7
Люксембург	0,4	1,1
Інші країни ЄС	2,1	5,9
<i>Довідково:</i>		
Всього в Україні	45,9	x

Примітка. Інформацію наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Як видно з табл. 1 перше місце займає Кіпр (38,5%), проте це не означає, що ця маленька країна має великий інтерес в інвестування України, велика кількість інвестицій пов'язана з корупційними схемами наших політиків, які «відмивають» свій капітал під видом інвестицій. А ось Німеччина и Нідерланди – це більш реальні інвестори, які зацікавлені вкладати в нового партнера ЄС.

Проаналізувавши табл. 2 спостерігаємо зменшення загального обсягу інвестицій на 3,6 млрд., ця тенденція спостерігається по всім країнам, крім Нідерландів, які інвестували на 8 млн. більше. У період з 2014-2016 рік, цей рік був невдалим з погляду інвестицій.

У 2016 році ситуація значно покращилась і до кінця року об'єм інвестицій має перевищувати попередні роки, проте збільшення інвестування відбулось не з боку ЄС, а від інших іноземних інвесторів – 11,9 млрд., а загальна кількість інвестицій сягнула майже 45 млрд. Інвестиції Нідерландів зросли на 661 млн., а кількість інвестицій з боку Німеччини майже не змінилась (більше на 42 млн.), також збільшились інвестиції Австрії – на 275,5 млн., Угорщини – 48,5 млн., інші залишили схожі об'єми інвестицій.

Таблиця 2 – Прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в економіці України за 2015 рік

Країни	Обсяги прямих інвестицій на 01.07.2015 (млн. дол. США)	у % до підсумку
Всього з країн ЄС-28	33154,9	100,0
Кіпр	12274,1	37,0
Німеччина	5489,0	16,6
Нідерланди	5108,0	15,4
Австрія	2354,3	7,1
Велика Британія	1953,9	5,9
Франція	1539,2	4,6
Італія	966,6	2,9
Польща	790,8	2,4
Угорщина	561,9	1,7
Люксембург	377,1	1,1
Інші країни ЄС	1740,0	5,3
<i>Довідково:</i>		
Всього в Україні	42851,3	x

Примітка. Інформацію наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Таблиця 3 – Прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в економіці України за 2016 рік

Країни	Обсяги прямих інвестицій на 01.07.2016 (млн. дол. США)	у % до підсумку
Всього з країн ЄС-28	32866,1	100,0
Кіпр	11091,7	33,7
Нідерланди	5769,0	17,6
Німеччина	5447,4	16,6
Австрія	2629,8	8,0
Велика Британія	1969,0	6,0
Франція	1526,0	4,6
Італія	964,9	2,9
Польща	791,0	2,4
Угорщина	610,4	1,9
Люксембург	364,6	1,1
Інші країни ЄС	1702,3	5,2
<i>Довідково:</i>		
Всього в Україні	44790,7	x

Примітка. Інформацію наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Існують і негативні фактори, що зменшують позитивний вплив прямих іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни.

Опоненти іноземних інвестицій надають велику увагу таким моментам як недопущення продажу землі іноземцям. Ця вимога дуже стримує надходження іноземного капіталу, оскільки наявність приватної власності на землю є необхідною умовою для здійснення інвестицій.

Зрозуміло, що придбання стратегічно важливих підприємств іноземцями недопустима. Можливі випадки приватизації іноземними інвесторами підприємств, які виступають конкурентами для них на світовому ринку з тим, щоб не допустити їх самостійного розвитку. Тому держава повинна контролювати дії транснаціональних корпорацій, пов'язані з викупом місцевих підприємств.

Перед країною, яка залучає іноземні інвестиції, виникає дилема: якщо законодавство буде занадто обмежувачим, то іноземний капітал не буде інвестуватися, якщо ж занадто ліберальним, то в деяких випадках при погіршенні економічної або політичної ситуації іноземні інвестори стануть одночасно вивозити як прибуток, так і початкові інвестиції, що може призвести до платіжної кризи.

Ще одна проблема виникає у зв'язку з державним регулюванням іноземних інвестицій: якщо держава буде прагнути жорстко їх контролювати потік інвестицій зменшиться; якщо ж не буде ніяких державних обмежень і стимулів, то іноземні інвестори будуть враховувати лише особисті інтереси.

Світовий досвід показує, що іноземних інвесторів приваблюють просто регіони з меншим рівнем заробітної плати. Іноземний капітал інвестується в країни з вищим рівнем зарплатні, який компенсується кращою інфраструктурою, більш розвинутою економікою і ефективнішою адміністрацією.

Проблема виникає і при появі на ринку продукції підприємств з іноземними інвестиціями. Конкурентні переваги цих фірм можуть призвести до банкрутства місцевих виробників, що викликає підвищення рівня безробіття. Звичайно, з економічної точки зору, це є виправданим: ефективніші виробники витісняють слабших конкурентів. Але в багатьох випадках виникає протидія, що направлена на захист національних інтересів. Вже сьогодні в деяких галузях спроби здійснити іноземні інвестиції зустрічають опір.

Висновки з даного дослідження. Політика України як молодій незалежній державі щодо активізації процесу залучення ПІІ, перш за все, пов'язана з ринковим соціально-економічним трансформуванням суспільства. Отже, створення загальнополітичних, правових та інституціональних умов, сприятливих для інвестування, є одночасно як передумовою, так і результатом успішних реформ у нашій державі, що включають у себе вдосконалення законодавчої бази, створення системи гарантій стабільності для забезпечення довгострокового фінансування інвестиційних проектів, стимулювання процес формування інвестиційних умов для інноваційного розвитку, забезпечення зростання обсягів капіталовкладень у сферу впровадження інноваційних технологій та ін.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» зі змінами на 16.01.03р. // rada.gov.ua.
2. Борщевський В.В. Іноземні інвестиції як чинник регіонального розвитку // Фінанси України. – 2003. – № 10.
3. Державна служба економічної статистики України // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Товстиженко О.В. Роль іноземних інвестицій в інтенсифікації розвитку вітчизняного виробництва / О.В. Товстиженко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 1. – С. 104–108.
5. Свідрак О.В. Прямі іноземні інвестиції як фактор зростання валового внутрішнього продукту країни та активізації економічного розвитку // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. тр. – Донецк: ДонНУ, 2014. – № 2. – С. 263–266.
6. Вірбулевська О.В. Прямі іноземні інвестиції та їх вплив на діяльність українських підприємств / О.В. Вірбулевська, О.А. Малик. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2013/Economics/2_137014.doc.htm.
7. Леонова С.В. Вплив прямих іноземних інвестицій на ринкову вартість підприємства / С.В. Леонова, З.Патора-Висоцька // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2007. – № 594. – С. 113–118.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainu «Pro investiyuny diyalnist zi zmanamu» na 16.01.03r. // rada.gov.ua.
2. Borschevs'kyj, V.V. (2003), "Foreign investment as a factor of regional development", *Finansy Ukrainy*, vol. 10.
3. Government service of economic statistics of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Tovstyzhenko, O.V. (2007), "The role of foreign investment in the intensification of domestic production", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 104–108.
5. Svidrak O.V. (2014), "The direct foreign investments as factor of gross domestic product's growth of country and activation of economic development", *Problems of international affairs and FDI attraction development*, vol. 2, pp. 263–266.
6. Virbulevska, O.V. and Malyk, O.A. (2013), "Foreign direct investments and their influence to activity Ukrainian enterprises", available at: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2013/Economics/2_137014.doc.htm (Accessed 25 January 2014).
7. Leonova, S.V. and Patora-Vysots'ka, Z. (2007), "The impact of direct foreign investments market value of the company", *Visn. Nats. un-tu "L'viv. Politekhnik"*, vol. 594, pp. 113–118.

РЕФЕРАТ

Козак Л.С. Іноземні інвестиції в економіці України / Л.С. Козак, Д.В. Цветков // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2017. – Вип. 4.

У статті розглянуто іноземні інвестиції, їх вплив на економіку країни, проаналізовано надходження інвестиції в Україну за період 2014–2016 рік, розглянуто можливі причини зменшення інвестицій.

Об'єкт дослідження – ринок іноземних інвестицій України.

Мета роботи – аналіз тенденції іноземного інвестування в Україні.

Без надійних капіталовкладень неможливо забезпечити створення і впровадження новітніх технологій, систем сучасної організації та управління товаровиробництвом і збутом продукції, розвиток ринкової інфраструктури, інформатизацію суспільства, але як відомо великі гроші знаходяться за кордоном і інвестори готові їх вкладати, проте вони не хочуть ризикувати і прагнуть більшого прибутку, тому будь-яка країна намагається бути привабливою для іноземного інвестування. Головними факторами, що стримують формування економічного середовища, сприятливого для залучення ПІІ в Україні є невизначеність пріоритетів ринкового трансформування економіки та повільність процесів приватизації.

Найважливішими умовами залучення ПІІ є стабілізація макроекономічного середовища, а також удосконалення законів і нормативних актів. Але, водночас, дані питання не можуть бути розв'язані без загальної соціально-економічної стабілізації в країні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ, ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ, ІНВЕСТИЦІЇ ЄС В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ.

ABSTRACT

Kozak L.S., Tsvietkov D.V. Foreign investments in the economy of Ukraine. *Economics and management on transport*. Kyiv. National Transport University. 2017. Vol. 4.

This article examines foreign investments and their impact on the economy, analyzes the flow of investments into Ukraine for the period 2014–2016 year are considered possible reasons for a decline in investment.

Object of research – the market of foreign investment in Ukraine.

Purpose of the study – analysis of trends in foreign investment in Ukraine.

Without reliable investments can not ensure the creation and implementation of new technologies of modern organization and management of commodity production and marketing of products, development of market infrastructure, information society, but we know a lot of money abroad and investors are ready to invest, but they do not want to make risk and seek more profit, so any country tries to be attractive to foreign investment. The main factors hindering the formation of economic environment conducive to FDI in Ukraine is a priority market uncertainty transform the economy and slowness of privatization.

The major terms of FDI is to stabilize the macroeconomic environment and improving laws and regulations. But at the same time, these issues can not be solved without a common socio-economic stability in the country.

KEYWORDS: FOREIGN INVESTMENT, THE IMPACT OF INTERNATIONAL INVESTMENT, THE EU INVESTMENT IN THE ECONOMY OF UKRAINE.

РЕФЕРАТ

Козак Л.С. Иностранные инвестиции в экономике Украины / Л.С. Козак, Д.В. Цветков // Экономика и управление на транспорте. – К.: НТУ, 2017. – Вып. 4.

В статье рассмотрены иностранные инвестиции, их влияние на экономику страны, проанализированы поступления инвестиции в Украину за период 2014-2016 год, рассмотрены возможные причины уменьшения инвестиций.

Объект исследования – рынок иностранных инвестиций Украины.

Цель работы – анализ тенденции иностранного инвестирования в Украину.

Без надежных капиталовложений невозможно обеспечить создание и внедрение новейших технологий, систем современной организации и управления товаропроизводством и сбытом продукции, развитие рыночной инфраструктуры, информатизации общества, но как известно большие деньги находятся за границей и инвесторы готовы их вкладывать, но они не хотят рисковать и стремятся большей прибыли, поэтому любая страна пытается быть привлекательной для иностранного инвестирования. Главными факторами, сдерживающими формирования экономической среды, благоприятной для привлечения ПИИ в Украину является неопределенность приоритетов рыночной трансформации экономики и медлительность процессов приватизации.

Важнейшими условиями привлечения ПИИ является стабилизация макроэкономической среды, а также совершенствование законов и нормативных актов. Но в то же время данные вопросы не могут быть решены без общей социально-экономической стабилизации в стране.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ, МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ, ИНВЕСТИЦИИ ЕС В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ.

АВТОРИ:

Козак Людмила Степанівна, кандидат економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри «Економіка», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1, к. 314.

Цветков Дмитро Володимирович, аспірант кафедри економіки, Національний транспортний університет, тел. +380666085175, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова, 1.

AUTHORS:

Kozak Liudmyla S., Ph.D., professor, National Transport University, head, department of Economics, e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, tel. +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str., 1, of. 314.

Tsvietkov Dmutro V., graduate student, department of Economics, National Transport University, tel., +380666085175, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str., 1.

АВТОРЫ:

Козак Людмила Степановна, кандидат экономических наук, профессор, Национальный транспортный университет, заведующий кафедрой «Экономика», e-mail: kaf-ekonomika_ntu@bigmir.net, тел. +380442803016, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1, к. 314.

Цветков Дмитрий Владимирович, аспирант кафедры экономики, Национальный транспортный университет, тел. +380666085175, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова, 1.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бондаренко Є.В., доктор економічних наук, професор, президент Української академії інвестицій в науку і будівництво, Київ, Україна.

Бакуліч О.О., кандидат технічних наук, професор, Національний транспортний університет, декан факультету менеджменту, логістики та туризму, Київ, Україна.

REVIEWER:

Bondarenko Ye.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, President of Ukrainian Academy of Investment in Science and Construction, Kyiv, Ukraine.

Bakulich O.O., Ph.D. (engineering), professor, National Transport University, dean, faculty of Management, Logistics and Tourism, Kyiv, Ukraine.